

Զիվանյան 2008: Զիվանյան, Ալվարդ, *Երկնքից ընկավ երեք խնձոր. հրաշապատում հեքիաթը որպես վաղնջատեքստ*, Եր., 2008, «Զանգակ» հրատ.:

Սրվանձոյանց 1978: Սրվանձոյանց Գարեգին, Երկեր, հ. 1, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1978.

Վարդանյան 2019: Վարդանյան, Նվարդ Խ., *Ղերային ընկալումները հարսանեկան ծիսերգերի այլաբանական պատկերումներում*, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Հայագիտություն», 2019 № 1 (28), էջ 63-70.

Примечания:

Картина 1 – Свадебное дерево <https://svetlanasargsyan.wordpress.com/2018/01/15/%D5%B0%D5%A1%D6%80%D5%BD%D5%A1%D5%B6%D5%A5%D5%AF%D5%A1%D5%B6-%D5%AE%D5%A1%D5%BC/>

Картина 2 – Меч дружка, Гюмри 2020, снимок Нвард Вардания

Картина 3 – Корзина обряда “Красного яблока”, Гюмри 2007 (Շաղոյան 2011)

Gocha Kuchukhidze

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

On Genesis of Name Amiran

This report contains the opinion, according to which, genesis of the Georgian folklore character’s name Amiran was associated with the ancient Iranian world and that it sounded as “**āhur ī mihrān**” (“Spirit /God/ of Suns”) or as “**mīhr ī mihrān**” (“Sun of Suns”), we think, in people there was spread the form “**Imihran**” and further it transformed into “**Amihran**” (**Amiran**).

It is not impossible that this character is of Georgian or Kartvelian genesis, if name Amiran originates from “āhur ī mihrān”, it is not excluded that the name of this character was similar to such names as “Sultamze” (Sun of the Spirits), “Sulkalmakhi” (exact meaning is not determined, Georgian word “Sul” /“სულ”, “სულო”/ means Spirit).

Key Words: Georgian mythology, etymology of Amiran.

გოჩა კუჭუხიძე

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

სახელ „ამირანის“ გენეზისისათვის

ივანე ჯავახიშვილი ქართული ფოლკლორის ცნობილი პერსონაჟის – ამირანის სახელის შესახებ წერს: «შესაძლებელია ქართულ თქმულებაში თავდაპირველადაც გმირის სახელს ზგერა „ჰაე“-ცა ჰქონოდა და იქნებ „ამიჰრან“ გამოითქმოდა, რაც თავის მხრივ „მიჰრან“-ს, „ამითრან“-ს, „მითრას“-ს უდრის. „ა“ ამ შემთხვევაში ის ძველი თავსართია, რომელიც ეხლაც ასე მიღებულია აფხაზურში. მიჰრან საქართველოშიც იყო მიღებული და მოსე კალანკატუელს მოხსენებული ჰყავს „მიჰრანი ქართლისა პიტიახში“. სხვათა შორის საგულისხმოა, რომ მითრაც ძველ სპარსეთში მეომარ ღვთაებად ითვლებოდა, რომელიც განუწყვეტლივ ბოროტ სულელებს ეომებოდა, იგი უზენაესი ღვთაების საშიშარი მოკავშირე იყო აპრიმანის საწინააღმდეგო ბროლაში» (ჯავახიშვილი 1979: 198-199; დამოწმებულია რომერი 1890-1897: 3030).

მიტრა, ამირანისაგან განსხვავებით, დასჯილი ღვთაება არ არის და, ცხადია, ამ ორ პერსონაჟს ვერ გავიგივებთ (ივ. ჯავახიშვილი არც წერს, რომ ამირანის გენეზისი უშუალოდ მიტრას უკავშირდება), მაგრამ ქართული ფოლკლორული პერსონაჟის სახელი ირანულ სამყაროსთან მართლაც ჩანს დაკავშირებული, საყურადღებოა, რომ მიჰრანიდების ცნობილი გვარის მსგავსია იგი.

ჩვენს ყურადღებას იქცევენ ძველ ირანელთა ცნობილი ღვთაებები: სიკეთის მსახური აჰურები, რომლებიც ბოროტ დევებს უპირისპირდებიან (ძველი აღმოსავლეთი 2007: 404) და, ასევე, ღვთაება მიჰრი (ფალ. Mihr, რომელსაც ავესტას ერთ-ერთი საგალობელი ეძღვნება; ყურადღებას ის ფაქტიც იქცევს, რომ საშუალო სპარსულში მრავლობითი რიცხვის ნიშანია – ān და რომ კუთვნილებითი კავშირის აღმნიშვნელი ნაწილაკი არის ხმოვანი ī; როცა ჩვენი მხედველობის არეალში მოექცა ფალაური სიტყვები: mihr ī **mihrān** („მზე მზეებისა“), დაგვებადა აზრი, რომ ამირანის ძველი სახელი გავრცელებული იყო შემოკლებული ფორმით –

იმიჰრან, რომ **იმიჰრანად** იხსენიებდნენ ამ გმირს და შემდეგ მისი სახელი ტრანსფორმირდა როგორც **ამიჰრან** (ამირან), ჩვენ ვუშვებთ სხვა ვარაუდსაც, რომლის თანახმად, სახელის გენეზისი, შესაძლოა, დაკავშირებული იყოს ფორმასთან āhur ī **mihrān** („მზეთა სული“, „მზეთა ღმერთი“) და, ამრიგად, არ გამოვიციხავთ, რომ ან მიჰრ **ი მიჰრან**-იდან მოდიოდეს ეს სახელი, ან აჰურ **ი მიჰრან** გამოდგეს მისი წინარე ფორმა და ირანულ სამყაროსთან ასე აღმოჩნდეს სახელი **ამირანი** დაკავშირებული.

ფალაური გენეზისის სახელი არ მეტყველებს იმაზე, რომ თავად პერსონაჟიც ირანული წარმოშობისაა, არ არის შეუძლებელი, რომ ხალხში სხვა სახელითაც იხსენიებდნენ ამ გმირს და ფალაურად მჟღერი სახელი კი ირანული ექსპანსიის დროს ირანული კულტურის გავლენით გაჩნდა; ამირანს, შესაძლოა, ჰქონდა ქართული, ან ქართველური, სახელი, რომელიც, იქნებ, დაახლოებით ასე ჟღერდა: *მზეთა მზე*, ან *სულთა მზე*; თუ ვიგულისხმებთ, რომ ფალაურად იგი იხსენიებოდა როგორც āhur ī mihrān, ამ კონტექსტში შეგვიძლია განვიხილოთ ისეთი სახელი, როგორიცაა *სულკალმახი*... ირანული წარმოშობის მქონეთაგან, ამ მხრივ, საინტერესოა სახელები: *ხვარამზე* (*ხვარამძე*), *ხვიარა*... ჩვენს ყურადღებას იპყრობს, ასევე, „წმიდა ნინოს ცხოვრების“ ტექსტი, რომელშიც, როგორც ჩანს, ირანული პანთეონის ღვთაებები არიან მოხსენიებულნი: „*მეფე სპარსთაჲ ხუარა და მეფეთ-მეფე ხუარან ხუარა*“ (ქელიშური რედაქციით – „*სპარსთა მეფეთა მეფე ხუან ხუარა*“; „*მეფენი სპარსთანი ხუარა და ხუან ხუარა*“ (ძეგლები 1964: 140); ამ სახელების შესახებ არაერთი აზრია გამოთქმული, ამჯერად მათ განხილვას არ შევუდგებით, აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ ამირანის სავარაუდო სახელის მსგავსი ფორმები მოჩანს ტექსტის ამ ადგილას შეცვლილი სახით შემონახული, – როგორც ვხედავთ, მეფე მოხსენიებულია როგორც „*ხუარა*“, მეფეთა მეფე კი – როგორც „*ხუარან ხუარა*“, „*ხუარან*“ მრავლობით რიცხვს გამოხატავს, ვფიქრობთ, ამ სიტყვაში შემორჩენილი უნდა იყოს ზემოხსენებული სუფიქსი ān („*ხუარ/ან*“) და ეს სიტყვათშეთანხმება ახლოსაა ამირანის ერთ-ერთ სავარაუდო სახელთან mihr ī mihr/ān; არ ვამბობთ, რომ აქ მოხსენიებული „*ხუარან ხუარა*“ (ის, „*ხუარასთან*“ ერთად, სვეტიცხოველის აღმართვას ეწინააღმდეგება) ამირანია (ძელზე მიჯაჭვულ გმირს არ ჰგავს იგი),

მაგრამ მიგვაჩნია, რომ ხსენებულ ძეგლში ფალაური გენეზისის მქონე ამგვარი სიტყვათშეთანხმების არსებობის ფაქტი ძალზე საყურადღებოა.

ამრიგად, ჩვენი აზრით, სახელი ამირანი, შესაძლოა, მიჰრ ო მიჰრან, ან ჰჰურ ო მიჰრან-ის შემოკლებულ და ბგერაშეცვლილ ფორმას წარმოადგენდეს.

თუ ერთ-ერთი ამ სახელით იხსენიებოდა ოდესმე ამირანი, ეს იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ირანის რელიგიური წრეებისათვის მიუღებელი არ იყო ხსენებული გმირი, რომ უცხო, შორეული და, მით უმეტეს, მტრული რელიგიის წარმომადგენლად არ მიიჩნეოდა იგი. ქართლის წარმართები და ირანელი მაზდეანები ლოიალურნი რომ იყვნენ ერთმანეთის მიმართ, ეს „მოქცევაჲ ქართლისაჲდან“ და „მეფეთა ცხოვრებიდანაჲც“ ჩანს და არც ისაა შეუძლებელი, ისე გაეშინაურებინათ ქართული თუ ქართველური წარმოშობის გმირი, რომ ირანელთაგან ექსპანსიის დროს ფალაური სახელიც მიეღო ამ უკანასკნელს.

გვინდა, ყურადღება გავამახვილოდ ამირანთან ახლოს მყოფ სხვა პერსონაჟებზე, ცხადია, ეს არის პრომეთე და ესენი არიან: აბრსკილი, მჰერი, ნასირენი, ბათრადი, არამხუტუ...

აბრსკილის სახელის ერთგვაროვანი განმარტება არ არსებობს: პავლე ინგოროყვა გარკვევით არ წერს, მაგრამ, ჩანს, მიიჩნევს, რომ ამ სახელის მეორე ნაწილი მეგრულია (სკირი – „შვილი“); „ჭილოუს ლეგენდით, ჭილოუს გამოქვაბულში მიჯაჭვულია ამირანი (იგივე აბრსკილი, *ამრ-სკული, *მარ-სკული“; – სასუნცი 1940: XXVIII-XXIX); ნ. მარის აზრით, სახელის პირველ ნაწილში, შესაძლოა, აფხაზური ამირაბირ-ის („მზე“) კვალია შემორჩენილი, მეორეში კი, ასევე, მეგრულ სიტყვას ხედავს იგი (სკირი – „შვილი“); მიხ. ჩიქოვანს მიაჩნია, რომ ეს სახელი ამბრის („ამირანიანიანის“ პერსონაჟი), შვილს ნიშნავს; ზ. კიკნაძის თანახმად, აბრსკილის სახე ეთნიზებულია, იგი ებრძვის „სამშობლოს (აფხაზეთის) მტრებს (ეჭვი არ არის, რომ ეს მოტივი გვიანდელი წარმოშობისაა“); თავისი ძალით გაამპარტავებული აბრსკილი ღმერთს ეტოლება, რის გამოც ისჯება, – ღმერთი მას ჭლოუს გამოქვაბულში ბოძზე აჯაჭვავს, „აქაც ვხვდებით გათავისუფლების ამაო მცდელობას ორ ვარიანტად: 1) ჩიტის მიზეზით მისი პალო კიდევ უფრო ღრმად იჭედება კლდეში; 2) აფხაზები – აჩბები და ცაცბები მიაგნებენ

აბრსკილის გამოქვაბულს, მაგრამ იმედგაცრუებულნი უკანვე ბრუნდებიან“ (კიკნაძე 2001: ამირანიანი).

სომხური ეპოსის – „დავით სასუნცის“ თანახმად, მკერ უმცროსი ღმერთს სთხოვს, რომ საბრძოლველად ღირსეული მეტოქე გამოუგზავნოს, ღმერთი შვიდ ანგელოზს უგზავნის, მკერი ამაოდ ებრძვის მათ, ბრძოლის დროს ექმნება საშიშროება, რომ მიწაში ჩავარდეს, მიწამ უყოს პირი, ბრძოლის შემდეგ ერთ დიდ კლდესთან მიდის, ამბობს, რომ შუბს სტყორცნის და, თუ გააპობს კლდეს, ეს იმისი ნიშანი იქნება, რომ ცოდვილი ყოფილა; მართლაც გაიპობა კლდე და ამის შემდეგ თავის ცხენთან ერთად ამ კლდეში ვარდება მკერი, კლდე ერთდება და ემწყვდევიან მასში მკერი და ცხენი; ზოგჯერ იხსენება ეს კლდე და გამოხედავს ხოლმე ქვეყნიერებას იქიდან მკერი; თურმე, ერთხელ ერთი მწყემსი შეესწრო კლდის გახსნას, მკერს უთქვამს მისთვის, რომ მაშინ გამოვა გარეთ, როცა ხორბლის მარცვალი კაკლის, ქერისა კი ასკილის ნაყოფის ზომისა გახდება (სასუნცი 1939: 147-148); პ. ინგოროყვას აზრით, მკერის ამბავი ამირანის თქმულების გამოძახილია, – მკერის სიტყვებში, რომ ის მაშინ გათავისუფლდება, როცა ხორბალი და ქერი გამსხვილდება, მკვლევარი ხედავს გამოძახილს ამირანიანის ერთი ვარიანტისა, რომელშიც მოთხრობილია, თუ როგორ ნახა ერთხელ მწყემსმა გამოქვაბულში გამოკეტილი ამირანი, როგორ გამოართვა მან მწყემსს პური, როგორ მოუჭირა ამ პურს ხელი და როგორ წამოვიდა იქიდან სისხლი; პ. ინგოროყვას თქმით, ამირანი, ამ თქმულების თანახმად, „იტანჯებოდა იმის გამო, რომ პური, რომელსაც ადამიანები სჭამენ, სისხლის წვეთით არის შესვრილი“, „უნდოდა, რომ ადამიანს უსისხლო პური ჰქონოდა“ და სწორედ მისი ეს ოცნება არის ასახული მკერისა და მწყემსის შეხვედრის ეპიზოდში, პ. ინგოროყვას თანახმად, მიზეზი მკერის სიტყვების თქმისა მხოლოდ ამირანის თქმულებით იხსნება, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ ამირანიანიდან საზრდოობს მკერის სახე; იქვე სხვა არგუმენტებიც მოჰყავს მეცნიერს; მკერის სახელის შესახებ აღნიშნავს, რომ, ნ. მარის თანახმად, „მ კ ე რ ი არის პარალელური ფორმა სახელისა: ა მ ი რ ა ნ ი“ (სასუნცი 1939: XXVII– XXVIII).

თქმულების ის ვარიანტი, რომლის მიხედვითაც, ღმერთს შეემეტოქა ამირანი, რის გამოც პალოზე მიჯაჭვით დაისაჯა, როგორც ეს ზურაბ კიკნაძეს აქვს ნაჩვენები, თითქმის მთლიანად

მეორდება ნასირენის ამბავში: „ო, უიყ-უიყ, ნართო ნასირენ!“, „მუხანათურია შენი ქცევანი, ღვთის სიტყვას და საქმეს შენ პატივს არ სცემ. ო, ღვთისგან შეჩვენებულო, ო, ვინც მთაზე აიყვანეს, ო, ვინც მთაზე მიაჯაჭვეს! შენს ზემოთ არწივია, გვერდით შენი ძალ-ლი გიწევს! არყევს გრიალით სვეტს, ჩიტი მოფრინდება ხოლმე, სვეტზე ჯდება, შენ ბრაზდები, ეჭვი, ყვირი, ქვას ესვრი, სვეტს ხვდება, სვეტი უფრო ღრმად ერჭობა. შენს გვერდით ძალლი წევს, ჯაჭვს ღრღნის, ძაფის სისქეს ხდის. როცა გალოკავს, მჭედლები სამჭედლოში სისხამ დილით გრდეღმზე უროს სცემენ, ჯაჭვი კვლავ მთლიანდება, როგორც იყო... ვიდრე ჩვენ არ აგხსნით, ღმერთი გაკავებდეს მანდ დასალუპავად“ (კიკნაძე 2001: ამირანიანი; დამოწმებულია – ადილეური ეპოსი 1974: 273-274).

ოსური ნართების ბათრადი ისე ამპარტავანდება თავისი სიძლიერით, რომ ზეციურ ძალებთან ბედავს შებრძოლებას და შემდეგ თავად ღმერთს ერკინება, რის გამოც ღმერთი „მზის მხურვალეებით აცამტვერებს მას“, ვერ უძლებს მხურვალეებას და კვდება ბათრადი (კიკნაძე 2001: ამირანიანი; დამოწმებულია: ნართები 1988: 270-272).

მეგრული ფოლკლორის არამხუტუ წმიდა გიორგის მიმართ ურჩობის გამო ისჯება, «არამხუტუს თქმულება, განსხვავებით „ამირანიანისაგან“, მჭიდროდ არის დაკავშირებული კონკრეტულ ეთნიურ გარემოსთან (სოფ. ჯვარი, ციმინტიები, ქარდავები, შერვაშიძე, ვისთანაც მას ურთიერთობა აქვს). იგი თავიდანვე მოძალადეა და ღმერთსაც ეურჩება. წმ. გიორგი მას, როგორც არაქრისტიანს (!), ვერაფერს აკლებს, ღმერთი კი სჯის: ძაფს შემოაქსელავს ტანზე, ჯაჭვად უქცევს და პალოზე დააბამს. არამხუტუსაც ჩიტი უშლის პალოს ამოძრობას»; „არსებობს გაყოფილებული ვარიანტიც, სადაც არამხუტუს ტყვიით (!) კლავს ციმინტია“ (კიკნაძე 2001: ამირანიანი; ჩიქოვანი 1955: 386).

ზურაბ კიკნაძეს წარმოჩენილი აქვს, რომ გაამპარტავნება ამ გმირთა საერთო ნიშანი, იგი ამირანს პრომეთესთან აპირისპირებს, აღნიშნავს, რომ „პრომეთეს იარაღი არის ჭკუა, გამჭრიახობა, მოხერხება; ამირანი კი მხოლოდ ფიზიკური ძალით მოქმედებს, რაც მიგვანიშნებს, რომ იგი სხვა, უფრო ძველი ფორმაციის კაცობრიობას ეკუთვნის, პრომეთეს ფორმაცია მეორეულია, იგი ახალი კაცობრიობის წარმომადგენელია“; მისი თქმით, პრომეთე

ცეცხლის მოტანისა და „კაცთა მოდგმის მიმართ გადამეტებული ზრუნვის“ და სხვა საქმეთა გამო, ამირანი კი „უფალთან გატოლების მცდელობისათვის“ ისჯება, წერს, რომ „ამირანიანის არცერთი ვარიანტი არ ლაპარაკობს ცეცხლის მოტაცებაზე“, მოჰყავს მიხ. ჩიქოვანის ციტატა, რომლის თანახმადაც, „პრომეთეს ორეული ამირანი ღრუბელთ უფალს – პირიმზეს ქალიშვილს, მზეთუნახავს მოსტაცებს და ცოლად შეირთავს. ამ შემთხვევაში ცეცხლი მზეთუნახავითაა შეცვლილი. ასეა გაფორმებული ამირანიანში ეს მოტივი მისი განვითარების უმაღლეს საფეხურზე“, არ იზიარებს ამ აზრს და დასძენს, რომ „არ არის დამაჯერებელი ყამარისა და ცეცხლის იგივეობის არგუმენტები“ (კიკნაძე 2001: ამირანიანი; ციტირებისას დამოწმებულია: ჩიქოვანი 1959: 235); ამდენად, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ პრომეთესა და კავკასიური ფოლკლორის პერსონაჟებს, ბერძნულ და კავკასიურ მითებს არაფერი აკავშირებს ერთმანეთთან.

მიუხედავად იმისა, თუ რა ურთიერთმიმართებაა კავკასიელ გმირებს შორის, რომელი მათგანის საწყისი რომელ ეპოქას უკავშირდება, უეჭველია, რომ ამირანისა და ყველა აქ ხსენებული პერსონაჟის ერთ-ერთი მთავარი ნიშანი მართლაც უკიდურესი გაამპარტავნება, ღმერთისათვის თავის გატოლების მცდელობაა; თუმც, ვფიქრობთ, აქ იმის გარკვევაა აუცილებელი, თუ რამდენად არსებითია ის განსხვავება, რაც „კავკასიელ გმირთა“ და პრომეთესათვის არის დამახასიათებელი, იქნებ, სინამდვილეში ზუსტად ერთსა და იმავე ნიშან-თვისებებზეა ბერძნული მითისა და კავკასიური ფოლკლორის გმირთა შესახებ საუბრისას ყურადღება გამახვილებული და განსხვავებას ამბის მთხრობელთა სხვადასხვაგვარი მსოფლალქმა და კულტურა განაპირობებს. ჩვენ კავკასიის პერსონაჟთაგან პრომეთეს გამოთიშვა შეუძლებლად მიგვაჩნია იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ, ბერძნული ლიტერატურის თანახმად, **კავკასიონის მთაზეა პრომეთე მიჯაჭვული** და წარმოუდგენლად გვეჩვენება პრომეთესთან დაკავშირებული საკითხების ისე კვლევა, რომ არ გავითვალისწინოთ კავკასიის ვრცელ რეგიონში არსებული თქმულებები, რომელთა არაერთი ვარიანტის მიხედვით, ადგილობრივი დასჯილი გმირიც **მთაშია დატყვევებული** (თეიმურაზ ბატონიშვილის თანახმად, ამირანის დატყვევების ადგილი საყორნის მთა არის; ასახელებენ

ხვამლის მთასაც); ვეცდებით, წარმოვაჩინოთ, თუ ჩვენ როგორ გვაქვს წარმოდგენილი ამირან-პრომეთესა და სხვა მსგავსთა ურთიერთმიმართებისა და გენეზისის საკითხი.

როგორც ვხედავთ, თქმულებები გაამპარტავნების გამო დასჯილ გმირზე კავკასიის ვრცელ რეგიონშია ცნობილი. ძნელი დასაჯერებელია, ისე გავრცელებულიყო აქ ეს გადმოცემები, რომ რამე მყარი საფუძველი არ ჰქონოდა მათ, საეჭვოა, მთლიანად ბერძნულ ლიტერატურულ წყაროზე ან შემოტანილი ამბების საფუძველზე დაყრდნობით იყოს ისინი აღმოცენებული (ვთქვათ, საქარავნო გზაზე მოგზაური ვაჭრების მიერ მოთხრობილზე), ადგილობრივი რეალიდან აღმოცენებულის შთაბეჭდილებას ტოვებს **კავკასიის ასე ვრცელ რეგიონში** გავრცელებული გადმოცემები და კავკასიის მთაზე პრომეთეს მიჯაჭვის ამბავი ბერძნების ინტელექტუალური გარემოდან კავკასიის რეგიონში მომხდარი რომელიღაც ძალიან მნიშვნელოვანი ისტორიის აღწერას ჰგავს.

ვინ უნდა იყოს კავკასიაში მცხოვრები რომელიღაც ისეთი განსაკუთრებული გმირი, ღმერთს რომ გაუტოლა თავი და შემდეგ ბერძენი ავტორების შემოქმედებაში ღვთაების სახით აისახა? – საფიქრებელია, რომ რელიგიურ კულტთან იქნება ის დაკავშირებული; პრომეთე წინასწარმეტყველია (როგორც მიჩნეულია, წინასწარმეტყველს ნიშნავს სახელი – პრომეთე), იგი საპირისპირო ძალაა თავისი ძმის – ეპიმეთესი, რომლის სახელიც შემდეგმოფიქრალს (ბერძნ. Ἐπιμηθεύς) ნიშნავს და რომელსაც ადამიანებისთვის სხვადასხვა უნარის მიცემა ევალება, მაგრამ ამ ყველაფერს ცხოველებს ურიგებს და ადამიანებისათვის მისაცემი არაფერი რჩება და ამიტომ პრომეთე ცეცხლს იტაცებს და ადამიანებთან მოაქვს იგი; ზვიად გამსახურდიას სალექციო საუბარში ეპიმეთე უფრო „განსჯისმიერ“, ე. ი. ლოგიკურ აზროვნებასთან, პრომეთე კი მისტიკურ ჭვრეტასთან არის დაკავშირებული (გამსახურდია 1991: 197); სახელი ეპიმეთე იმაზე მიანიშნებს, რომ ამ პერსონაჟის საწყისები მართლაც ლოგიკურ აზროვნებასთან, ფაქტების ნახვის შემდეგ გამოტანილ ლოგიკურ დასკვნებთან, გამოცდილებაზე დამყარებული არგუმენტებით მსჯელობასთან უნდა იყოს დაკავშირებული, პრომეთეს დამახასიათებელი ნიშანი კი უფრო სამყაროს იმგვარი შეცნობა ჩანს, რომელიც მართლაც ინტუიციანზეა დამყარებული; მაგალითად,

დმერთი იმ გზით შეიცნობა, რომელიც ისეთ სიყვარულს ეფუძნება, ახსნას რომ არ ექვემდებარება, ლოგიკით რომ ვერ საბუთდება მისი აღძვრის მიზეზები; ამგვარ სიყვარულთან არის დაკავშირებული რწმენაც, – ადამიანს სწამს, რომ არსებობს დმერთი და ლოგიკა არ სჭირდება ამის დასამტკიცებლად; ასეთი ადამიანი ინტუიციით მსჯელობს, ლოგიკურ დასაბუთებას არ ესწრაფვის, უყვარს და სიცოცხლეს უძღვნის საყვარელ ადამიანს, თავს სწირავს მისთვის, მაგრამ ვერ ახსნის, თუ რად უყვარს, ლოგიკით არ იხსნება ეს სიყვარული; მხოლოდ ლოგიკაზე დაყრდნობილი ადამიანი თავს ვერ გაწირავს სიყვარულისთვის, მის ცხოვრებაში აუხსნელი თავგანწირვაც ნაკლებად იქნება და სიყვარულიც; თუ პოეზია ვერ დაინახა ლოგიკაში, შემოქმედებითი და, საერთოდ, სიცოცხლის ძალა მოიკლებს მასში; მაგრამ ამგვარ სიყვარულს მეორე მხარეც აქვს: – თუ მოხდება ისე, რომ ლოგიკას ყოველთვის გაექცევა ადამიანი, მაშინ არ არის შეუძლებელი, მისი სიყვარული ფანატიზმში გადაიზარდოს, რომ იმგვარმა რწმენამ, რასაც დღეს ბრმას უწოდებენ, აზროვნების დაქვეითება გამოიწვიოს, თუ რელიგიური ლიდერია ასეთი ადამიანი, არსებობს საშიშროება, რომ ხალხშიც დააქვეითოს აზროვნება და ფანატიზმი გააბატონოს მასში; ასეთი ხელისუფალი ბრმა მორჩილებას ითხოვს ადამიანისგან და ამ შემთხვევაში ვერ ვითარდება და მონაცდება საზოგადოება, ასეთ ადამიანს აგრესიაც სძლევს ხოლმე, თავმოყვარეობა ადვილად ელახება, ლოგიკური დაფიქრების უნარი უსუსტდება და ვეღარ ხვდება, რომ მოთმინებისა და გონიერების ნაკლებობა უბედურების საფრთხეს უქმნის; ადამიანი, რომელიც ლოგიკურ განსჯას არ უთმობს ყურადღებას, დასაწყისში სიკეთეს ბევრს აკეთებს, ბოროტებასთან ბრძოლაშიც იმარჯვებს, მაგრამ, რადგან გონიერებისა და ლოგიკის ნაკლებობაა მასში, ბოლოს, შესაძლოა, ვეღარ მიხვდეს, ვის უნდა ებრძოდოს და ვის – არა; რადგან გონი იმდენად ეკარგება, რომ ვეღარ ხვდება, ყველაზე უფრო ძლიერი ძალა რომ არ არის თავად, რადგან უგონობა იმის გააზრების საშუალებასაც აღარ აძლევს, რომ ამპარტავნება დანაშაულია, არაა შეუძლებელი, თავისიანიც გამოიწვიოს მეტოქედ და რომ ეს თავისიანი მისი დამზადებელი მშობელიც იყოს; თუ ადამიანში ლოგიკური განსჯის უნარის ნაკლებობაა, ის, შესაძლოა, ადვილად გამპარტავანდეს, ამიტომ უგონო გზნება, რუსთველისებურად თუ

ვიტყვი, შმაგი სიყვარული ხშირად უკეთურებას აკეთებინებს მას. ცხადია, იდეალური ვითარება მაშინ იქმნება, როცა ადამიანში ჰარმონიულადაა შეზავებული რწმენა და ლოგიკა, როცა აპოფატიკა და კატაფატიკა არ ეწინააღმდეგება ერთი-მეორეს, როცა ცალმხრივობა არ ბატონობს მასში.

თუ ცხადია, რომ კავკასიის ქედზეა პრომეთე ზევსის მიერ მიჯაჭვული, თუ ისიც ნათლად ჩანს, რომ კავკასიაში ძლიერადაა გავრცელებული მიჯაჭვული გმირის სახე და საეჭვოა, რომ მხოლოდ ლიტერატურული ან საბერძნეთიდან ჩამოსულთა მიერ მოთხრობილი გადმოცემების გზით იყოს იგი აქ ფეხმოკიდებული, მაშინ საფიქრებელი ხდება, რომ რომელიღაც ისეთი ძალიან მნიშვნელოვანი მოვლენა მომხდარა კავკასიაში, რამაც ბერძნულ ლიტერატურაში ასეთი სახე დაბადა; ბერძნები ტიტანად მიიჩნევენ პრომეთეს, ღვთაება არის იგი და აქედან გამომდინარე იქმნება შთაბეჭდილება, რომ **რელიგიური პერსონაჟი იყო კავკასიელთა გმირი**, რომელიც ტრანსფორმირებული სახითაა შემორჩენილი, რომ მისი გენეზისი ერთ-ერთ წარმართულ ტაძართან უნდა იყოს დაკავშირებული. ზემოთ ინტუიტიურსა და ლოგიკას ნაკლებად დაქვემდებარებულ ადამიანზე მსჯელობისას, ვფიქრობთ, უკვე წარმოჩნდა, კავკასიის წარმართული ტაძრის როგორ კულტად გვყავს წარმოდგენილი ამირანის **წინასახე**, სხვა ტაძრებს შორის, იარსებებდა ერთი ძლიერი ტაძარი, რომელსაც ასეთი კულტი ჰყავდა, – ეს უნდა იყოს ღვთაება, იქნებ – მზისდარი ჭაბუკი, რომელიც უამრავ გმირობას ჩადის, რომელიც მთვარე-ქალს ეძებს და ზღვათა მიღმა ქვეყანისაკენ მიდის მის სამებნად (არაბული „qamar“ „მთვარეს“ ნიშნავს და სავსებით მართებულად მთვარესთან აკავშირებენ ამირანის სატრფოს სახელს; სახელის ეს ფორმაც /„ყამარი“/ მოგვიანებით იქნება გაჩენილი); გზად არაფერს უშინდება ამირანი, ცეცხლოვანი გზნებითაა სავსე (იქნებ, იმგვარი სიშმაგის ნაკლებობასაც არ განიცდის, შემდეგ „ვეფხისტყაონის“ ტარიელში რომ გამოჩნდება), ვეშაპებსა და უამრავ დევს ხოცავს, მოიტაცებს ყამარს და მერე ამარცხებს მის მამასაც, რომელიც გატაცებული შვილის დაბრუნებას ცდილობს; ძალიან ძლიერია და ღირსეულ მეტოქეს ვერ პოულობს ამირანი; თითქოს ისეთი გმირი ჩნდება ჩვენ წინაშე, რომელსაც ჰგონია, რომ არავინაა მისი მომრევი, რომ ღმერთიც კი ვერ დაამარცხებს მას; **თუ რელიგიური პერსონაჟი**, –

ღვთაება იყო ამირანის წინასახე, კავკასიის **ერთ-ერთი** ძლიერი წარმართული ტაძრის მიერ აღიარებული კულტი, – ის გმირი იქნებოდა იგი, რომლის სახე **ყველასათვის** ვერ გახდებოდა ბოლომდე მისაღები, რომელსაც აუცილებლად დაუპირისპირდებოდნენ იმგვარი ტაძრები, რომლებშიც უპირველესად ღვთის წინაშე მორჩილებას ქადაგებდნენ ქურუმები და რომლებიც არ იწონებდნენ უგონო გზნებას და, სიყვარულთან ერთად, ღრმა გონიერებას, სიბრძნეს ითხოვდნენ თავიანთი თანამედროვე ადამიანისგან, რომ ლოგიკური აზროვნებისა და, ამავდროულად, მოთმინების უნარს, სიმშვიდეს აფასებდნენ ისინი ადამიანში და ამპარტავნება კი განსაკუთრებულად სამულველად მიაჩნდათ; ვფიქრობთ, ლოგიკაზე დაფუძნებული ფილოსოფია (ერთ-ერთი ელინური ან – მსგავსი) არის უკვე კავკასიის იმდროინდელ ტაძრებში ფეხმოკიდებული, რომ **გამარჯვებულია მასში ამგვარი ფილოსოფია** (სიტყვა „ელინური“ ვახსენეთ, რაც იმას არ ნიშნავს, თითქოს მიგვაჩნდეს, რომ მაინცადამაინც ბერძნულია ასეთი ტაძარი, ვერ ვიტყვი, ზუსტად რომელი ფილოსოფიით საზრდოობს, მაგრამ იმის თქმა კი შესაძლებელია, რომ მსოფლმხედველობრივად „ენათესავება“ იგი ისეთ ბერძნულ სალოცავს, რომელშიც ლოგიკასა და მის შესაბამის ფილოსოფიაზე დაფუძნებული მსოფლმხედველობაა გაბატონებული და მხოლოდ მისტიკურ-ორაკულური მჭვრეტელობა არ წარმოადგენს მისი მსოფლმხედველობისა და იდეოლოგიის მთავარ საფუძველს) და რომ ბრძოლას უცხადებენ ისინი ისეთ ადგილობრივ ტაძარს, რომელშიც ჭვრეტა, ინტუიტიური აზროვნება არის უმაღლეს ადგილას დაყენებული და გონიერ განსჯას, ლოგიკას კი ნაკლებად აქვს პრიორიტეტი მინიჭებული და სწორედ ამ ბრძოლის კვალია ასახული ამირან-პრომეთეს მითში.¹ ტაძრების ურთიერთქიშპობაზე საუბრისას ადრეულ ეპოქებში ძალიან ხშირად უშუალოდ ქურუმთა დაპირისპირების შესახებ კი არა, არამედ იმ ღვთაებათა ბრძოლაზე წერენ ხოლმე, რომელთა სახელებზეცაა ეს ტაძრები აგებული, მაგ., „წმიდა ნინოს ცხოვრების“ ერთ ეპიზოდში ორი ღვთაების: – არმაზისა და „ითრუმანას“ („ეთროჯანო“) ურთიერთმტრობაზეა საუბარი, რაც, ცხადია, ამ ტაძრების ქურუმთა მტრობას თავისთავად გულისხმობს („არმაზ და ქალდეველთა ღმერთი ითრუმანა ყოლადვე მტერ არიან“; ძეგლები 1964: 132), თუ კავკასი-

ის ერთ-ერთი წარმართული ტაძრის მიერ აღიარებული კულტი იყო ამირანის წინასახე, იგი და, საერთოდ, ამ ტაძრის იდეოლოგია, მიუღებელი იქნებოდა ისეთი ტაძრისთვის, რომელშიც ლოგიკაზე დაფუძნებული ერთ-ერთი ელინური, ან მისი მსგავსი, ფილოსოფია იყო გამარჯვებული, რომელშიც მიაჩნდათ, რომ საშიშია ისეთი სიყვარული, რომელსაც განსჯა არ სდევს თან, უგონო ცეცხლი და გზნება მიუღებელი იქნებოდა ამ ტაძრისთვის, აქ, ალბათ, მიიჩნევდნენ, რომ უგონო სიყვარული ხშირად უკეთურებასაც აკეთებინებს ადამიანს, რომ ასეთი სიყვარულისგან გამაგებულს, შესაძლოა, არაფრად უღირდეს სულიერის მოკვდინება, იგი იმასაც შეძლებს, რომ სატრფოს მამაც გაიმეტოს საბრძოლველად და არც ისაა მოულოდნელი, ისე აიტანოს ამპარტავნებამ, რომ თავად ღმერთი გამოიწვიოს ბრძოლაში; არ არის შეუძლებელი, რომ ტაძართა შორის ბრძოლის კვალია ამირანის მითში შემონახული, რომ ძირითადად ინტუიტიურ, ორაკულურ ჭვრეტაზე დაფუძნებულ ტაძარს გამოუცხადეს ბრძოლა იმ სასულიერო ცენტრებმა, რომლებშიც, რწმენასთან ერთად, განსჯის უნარი და ლოგიკური აზროვნება იყო უმაღლეს რანგში აყვანილი, რომელთა იდეოლოგიის საფუძველს ერთ-ერთი ელინური, ან ელინურის მსგავსი, ფილოსოფია წარმოადგენდა და რომელნიც ბერძნულ ცენტრებთან იყვნენ დაკავშირებულნი, საფიქრებელია, რომ ზეგავლენა მოახდინეს ორაკულურ ტაძრებზე, რომ ამირანისეული „უგონო ვნება“ შეზღუდეს, რომ რელიგიური თუ რომელიმე ძლიერი სახელმწიფო ძალის ჩარევით შეიცვალა ასეთი ტაძრის იდეოლოგია, ანუ, სხვაგვარად თუ ვიტყვით, რკინისებურმა ლოგიკამ შეზღუდა, შეზოჭა ცეცხლოვანი და უგონო ვნება და, იდეოლოგიის ცვლასთან ერთად, დამთავრდა ამ ტაძარში მარად მგზნებარე, მაგრამ „ელინური“ ლოგიკისაგან ნაკლულევანი, უძლეველი გმირის ქება და შმაგი გზნება მისაბამავად აღარ იქნა მიჩნეული, ამის შემდეგ ისეთი გმირი წარმოდგებოდა ამ ტაძარში იდეალად, რომელსაც, დიდ სიყვარულთან ერთად, არც გონიერება და ლოგიკა აკლია და სწორედ ამით აღწევს სულიერ ფრონტზე გამარჯვებას (გავიხსენოთ, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ „შმაგ“ ტარიელს ავთანდილის გონიერება ადგინებს გადარჩენის გზაზე; საფიქრებელია, რომ **ხალხში** შემორჩა მთარული და განსხვავებული სახით არსებული **თქმულებები შმაგი ჭაბუკის შესახებ და ამ თქმულებებს შემდეგ რუს-**

თველი გაეხმაურა და ისიც აჩვენა პოემაში, რომ **ძლიერი გონიერება სჭირდება ასეთ ადამიანს გასამარჯვებლად**; მიგვაჩნია, რომ ამირანის გზა ტარიელთან გრძელდება და „ვეფხისტყაოსანში“ ჩანს ამირანისეული პრობლემიდან გამოსავალი), ვფიქრობთ, სწორედ ეს იყო კავკასიაში მომხდარი მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელიც ზემოთ ვახსენეთ და რომლისადმი ყურადღებაც კავკასიის ფარგლებს გასცდებოდა, დასაშვებია ვარაუდი, რომ ასეთი მსოფლმხედველობრივი რეფორმა მოხდა კავკასიის ერთ-ერთ იმ ძლიერ ტაძარში, რომელიც მანამდე არ ღებულობდა ამგვარ, **ელინურთან ახლოს მყოფსა** თუ თავად რომელსამე **ელინურ** (იმ დროისათვის, იქნებ, ახალ) **სწავლებას**; რეფორმის შემდეგ ახალი გმირი წარმოჩნდებოდა ტაძარში იდეალად, ძველის ქება და მასზე ამბების თხრობა დასრულდებოდა, თუმც, ხალხში ლეგენდებად დარჩებოდა გმირის ისტორიები, ალბათ გავრცელდა თქმულებები უძველესი ჭაბუკის შესახებ, რომელიც ამპარტავნებისთვის დასაჯა ღმერთმა, გმირობათა ამბებს ძველებურად მოყვებოდნენ, მაგრამ ამ ამბებს დაემატებოდა ახალი ნაწილი იმის შესახებ, რომ ბოლოს ღმერთს გაუტოლა თავი და ჯაჭვით შეიბორკა გმირი, სავარაუდოა, რომ ეს ამბავი იმ ტაძარში გაჩნდა, რომელიც მსოფლმხედველობრივად ლოგიკის აუცილებლობის მაღიარებელ ბერძნულ ფილოსოფიურ სკოლებთან იყო ახლოს, იქ, ალბათ, ამ მეორე ნაწილთან ერთად ხდებოდა გაამპარტავნებულ გმირზე ამბების თხრობა, ვფიქრობთ, სწორედ ამ ტაძრიდან გადავიდოდა საბერძნეთში ცნობები მიჯაჭვულ გმირზე, რომ სწორედ აქ დაედო საფუძველი გაამპარტავნებული ცეცხლოვანი ჭაბუკის შებორკვის ამბების თხრობას, საბერძნეთის ტაძარშიც გაჩნდებოდა მითი კავკასიის ქედზე მიჯაჭვული გმირის შესახებ, შემდეგ კი ბერძენ მწერალთა წიგნებში გადაინაცვლებდა ეს გმირი და, ჩვენი აზრით, ბერძნულ ლიტერატურაში ასე უნდა იყოს აღმოცენებული პრომეთეს ისტორია. ბერძნებთან, ჩანს, ფილოსოფიურად განზოგადდა ამ გმირის სახე (ეს უნდა იყოს მიზეზი, რომ, ამირანისაგან განსხვავებით, ახალი ცივილიზაციის წარმომადგენელს ვხედავთ მასში), აშკარაა, რომ მართლაც წინასწარმეტყველურ ნიჭზე, ინტუიციასა და ხილვაზე (და არა ლოგიკაზე) დაფუძნებულ ადამიანზე მიანიშნებს ბერძნულ მითებში დამკვიდრებული ეს სახელი (რაზეც ზვიად გამსახურდია ამახვილებს ყურადღებას), რომ არა ლოგი-

კაზე, არამედ ინტუიტიურ შემეცნებაზე დაყრდნობილი სახე დაინახეს კავკასიელი გმირის არქეტიპში ბერძნებმა და ამიტომ უწოდეს მას პრომეთე (ამავდროულად, ერთ-ერთ ტიტანად, იაფეტის ძედ, მიიჩნიეს და წარმოადგინეს იგი); ერთი შეხედვით, შესაძლოა, ვერა, მაგრამ დაკვირვების შემდეგ დავინახავთ, რომ შინაგანად ახლოს არიან კავკასიელი პერსონაჟები და პრომეთე ერთმანეთთან, რომ **ამპარტავნების ცოდვაში არა მხოლოდ ამირანი და სხვა კავკასიელი გმირები, არამედ პრომეთეც არის ჩავარდნილი**, რომ მეტს თუ არა, ამირანზე არანაკლებ ამპარტავნებას ამჟღავნებს პრომეთე იმ დროს, როცა **ზევსს ეურჩება და ცეცხლს იტაცებს** ადამიანთათვის, არცერთ კავკასიელ პერსონაჟს არ მოუტაცია ცეცხლი, მაგრამ, თუ ტაძრის კულტი იყო მათი არქეტიპი, ცხადია, რომ, როგორც მისაბაძი გმირი, იმ **ცეცხლოვან გზნებასთან და ენერჯიასთან აზიარებდა იგი ადამიანებს**, რასაც განსჯის გარეშე ცხოვრების შემთხვევაში დალუპვის პირას შეუძლია ადამიანის მიყვანა, **პრომეთე და ამირანი შინაგანად ახლოს დგანან ერთმანეთთან**, მთავარი ნიშნებით მსგავსნი არიან, შეიძლება ისიც ითქვას, რომ **პრომეთე საბერძნეთის ფილოსოფიური სამყაროდან დანახული ის კავკასიელი გმირია, რომლის სულიერ მხარეებსაც კარგად კვეთს ბერძნული მწერლობა** (მასში ლოგიკური განსჯისაგან განსხვავებული, უფრო ინტუიციასა და წინასწარმეტყველურ ძალაზე დამყარებული, აზროვნება დაუნახავთ ბერძნებს და სახელიც შესაბამისი მიუციათ – პრომეთე)², ცეცხლოვან გზნებასთან ადამიანების ზიარებას ცეცხლის მოტაცებად წარმოგვიდგენს ბერძნული მწერლობა, ლოგიკას მოკლებულ და ინტუიტიურ აზროვნებას წინასწარმეტყველურ ძალად სახავს და ეს კი გვაფიქრებინებს, რომ ერთი ძირიდან მოდიან ფოლკლორის ამირანი და ლიტერატურული პრომეთე და რომ მომავალშიც ერთ კონტექსტში უნდა განვიხილოთ მათი სახეები; პროპერციუსის თანახმად, პრომეთეს მიერ შექმნილი ადამიანები ცისკენ იყურებიან (მიჩნეულია, რომ ადამიანთა შემქმნელად მოგვიანებით იქცა პრომეთე), ამ სიმბოლიკით ნაჩვენებია, რომ ღვთისკენ უნდა ისწრაფოდეს ადამიანი; მაგრამ სიმშვიდის გარეშე ვერ გათავისუფლდება იგი, მეტაფორებით თუ ვისაუბრებთ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ, შესაძლოა, მიუახლოვდეს ზევსასა და თავისუფლებას, მაგრამ, თუ

სიმშვიდე და განსჯის უნარი სუსტი ექნება, მაინც შეცდება: თავისუფლებასთან ახლო მყოფი არაფრის გამო აღელდება, მოსალოდნელი თავისუფლების ჰაერით გალადებული ვერ მოითმენს და უროს მოუქნევს პალოზე შემომჯდარ ჩიტს, რომელიც, ფაქტობრივად, არავისათვის არ წარმოადგენს საშიშროებას და თითქმის ამოღებული პალო ისევ ღრმად ჩაერჭობა მიწაში.

ამრიგად, ჩვენი აზრით, **წარმართულ ტაძართა შორის ოდესღაც არსებული იდეოლოგიური დაპირისპირების კვალია ასახული ამირან-პრომეთეს ლეგენდებში; ვფიქრობთ, კავკასიის ტაძრებშია წარმოშობილი მითი, რომელიც ამირანისა და სხვა მსგავს პერსონაჟთა შესახებ არსებულმა თქმულებებმა შემოგვინახა და ბერძნულ მწერლობაში შემდეგ არის ეს მითი გადასული. ლეგენდის ის ნაწილი, რომელშიც გმირობებია გადმოცემული, მომდევნოზე ძველი უნდა იყოს, ის ნაწილი კი, რომელშიც გმირის დატყვევებისა და გათავისუფლების მცდელობის შესახებ არის თხრობა, ვფიქრობთ, მოგვიანებით უნდა იყოს დამატებული და ეს იმ ტაძრის წიაღში ჩანს გაკეთებული, რომელსაც ისეთ ბერძნულ საკულტო ცენტრებთან ჰქონდა კავშირი, რომლის მსოფლმხედველობრივ საფუძველს მწყობრ ლოგიკურ განსჯაზე დამყარებული ერთ-ერთი ფილოსოფიურ სისტემა წარმოადგენდა, ანუ, რომელშიც ქადაგებდნენ, რომ უგონო გზნება საბოლოო გამარჯვებამდე ვერ მიიყვანს ადამიანს და რომ დიდ სიყვარულთან ერთად დიდი გონიერება არის აუცილებელი.**

ქართველთა წინაპრებს, როგორც ჩანს, ძალიან ჰყვარებიათ ამირანის ლეგენდა, ეს პერსონაჟი ოფიციალური კულტი აღარ იქნებოდა ტაძრისა, მაგრამ ეყვარებოდათ იგი, საფიქრებელია, რომ ირანული ექსპანსიის დროს ირანელთათვისაც არ ყოფილა მიუღებელი და, თუ მართალია ჩვენი ვარაუდი, სწორედ ამით უნდა აიხსნას ის გარემოება, რომ ფალაური სახელიც შეუძენია მას; ქართული ან ქართველური სახელი, როგორც ითქვა, სხვა ექნებოდა და არ არის შეუძლებელი, მომავალმა ძიებამ წარმოაჩინოს იგი.

შენიშვნები:

1. ზვიად გამსახურდია მიიჩნევს, რომ პროტო-იბერების ტერიტორიებზე დასახლებულ ინდო-ევროპელთაგან ადგილობრივ მკვიდრთა ღვათებების შევიწროებაა გამოხატული ზევსის მიერ კავკასიონზე პრომეთეს მიჯაჭვის ისტორიაში (გამსახურდია 1991: 198-199); ამჯერად ჩვენ ხალხთა მიგრაციის საკითხების შესახებ არ ვმსჯელობთ, იმას კი აღვნიშნავთ, რომ ვიზიარებთ აზრს, რომლის თანახმად, ინტუიტიური ჭკრეტა და ლოგიკური აზროვნება მართლაც არის ასახული პრომეთეს მითში...

2. **პრომეთეს** (promɛːtʰɛs) სახელის ასეთი ახსნა ძირითადად მიღებული: pro-meth-os (წინასწარ მოფიქრალი, წინასწარმეტყველი); შესანიშნავი ენათმეცნიერის – კალვერტ უოტკინსის თანახმად, სახელის მეორე ნაწილში, შესაძლოა, შემონახულია ძირი, რომლის მნიშვნელობა არის „**მოპარვა**“ (უოტკინსი 2000; ეტიმოლოგიური ლექსიკონი: <https://www.etymonline.com/word/Prometheu>); ჩვენ უფრო ტრადიციულ ახსნას ვუჭერთ მხარს, თუმც, გვაქვს განსხვავებული მოსაზრებაც: სიტყვაში ფიგურირებს ხმოვანი e (Prometh/e/os), რაც გვაფიქრებინებს, რომ, არ არის შეუძლებელი, მისი გაჩენა pro-meth ლექსემაზე პროტო-ინდო-ევროპული (პიე) ter სუფიქსის დართვით იყოს განპირობებული და სახელის თავდაპირველი ფორმა აღმოჩნდეს pro-meth-ter-os; რამდენადაც *meth– ძირი, როგორც მიჩნეულია, პიე *men– ძირიდიდან მომდინარეობს (ეტიმოლოგიური ლექსიკონი: <https://www.etymonline.com/word/Prometheus>), შეიძლება, დავუშვათ, რომ **ბერძნულენოვან სამყაროში ეს სახელი ისტორიის რომელიღაც ეტაპზე დამკვიდრებული იყო ფორმით pro-menter-os** (ან **pro-man-ter-os**, – თუკი პიე *men-ის /„ფიქრი“/ წინარე ფორმად *man-ს ვიგულისხმებთ); თუმც, სახელ პრომეთეს მნიშვნელობა ასეთი ახსნის შემთხვევაშიც არ იცვლება და იგი მაინც უნდა განიმარტოს როგორც „წინასწარმოფიქრალი“.

დამოწმებანი:

ადილეური ეპოსი 1974: *Адыгейский народный эпос*. Наука, 1974.

გათები 1979: *ავესტას გათები: გალობანი*. თარგმნა გიორგი ახვლედიანმა. თბილისი: თსუ გამომცემლობა, 1979.

გამსახურდია 1991: გამსახურდია, ზ. *წერილები, ესსეები*. თბილისი: გამომცემლობა „ხელოვნება“, 1991.

ეტიმოლოგიური ლექსიკონი: *Online Etymology Dictionary:* <https://www.etymonline.com>

კიკნაძე 2001: კიკნაძე, ზ. *ქართული ხალხური ეპოსი*. თბილისი: გამომცემლობა „ლოგოს პრესი“, 2001. <http://saunje.ge/index.php?id=1444>

მითოლოგიის ენციკლოპედია: *Encyclopedia Mythica, Mythology, Folklore, Religion.* <https://pantheon.org>

ნართები 1988: *ნართები*. ოსურიდან თარგმნა მერი ცხოვრებოვმა. ცხინვალი: გამომცემლობა „ირისტონი“, 1988.

როშერი 1890-1897: Roscher, W. H. *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mithologie*, B. 2. Abt. 2, Mithras, 1890-1897.

სალაყაია 1966: Салакая, Ш. Х. *Абхазский народный героический эпос*. Тбилиси: 1966.

სასუნცი 1939: *სომხური ეპოსი დავით სასუნცი*. ტფილისი: ფედერაცია, 1939.

უოტკინსი 2000: Watkins, Calvert, ed., *The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots*, 2nd ed., Houghton Mifflin Company, 2000.

ჩიქოვანი 1959: ჩიქოვანი, მ. *ქართული ეპოსი, მიჯაჭვული ამირანი*. თბილისი: სმ, 1959.

ჩიქოვანი 1975: ჩიქოვანი, მ. „აბრსკილი“. *ქსე*, I, თბილისი: 1975.

ძეგლები 1964: *ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები*. I. თბილისი: სმ, 1964.

ძველი აღმოსავლეთი 2007: *История Древнего Востока*. Под ред. И. Кузищина. Москва: 2007.

ჯავახიშვილი 1979: ჯავახიშვილი, ივ. *თხზულებანი თორმეტ ტომად*, I, თბილისი: სმ, თსუ, 1979.

Tatiana Megrelishvili

Georgia, Tbilisi

Georgian Technical University

**“I asked Rezo Gabriadze to Issue a Visa to Pushkin”:
Folklore Myth Symbol in “Metamorphoses”
by A. Bitov and R. Gabriadze**

The report examines the relationship between the folklore image of A.S. Pushkin and his artistic development in the post-modern text. The mythological nature of the events of the “biographical legend” of A.S. Pushkin, which took shape earlier, in the 21st century generates new interpretations in the literary text and needs close scientific reflection.